

همایش ملی مطالعات و پژوهش های علمی علوم انسانی

نهاد برگزار کننده همایش: موسسه قانون یار با حمایت معنوی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه
سردبیر علمی و مسئول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی شماره مجوز: ۴۸۵۳-۷۸۸۶۴
سال برگزاری همایش: ۱۳۹۷ شماره مقاله: ۵۰۵/۱۲۲ رده بندی کنگره: د ۵۸۳/۲

جرایم مبتنی بر نفرت

دکتر امید امامی^۱

حدیث احمدی

چکیده

جرایم ناشی از تنفر جرایمی هستند که مرتکب آن ها قربانی را براساس تعصب ها انتخاب میکند. بدین مفهوم که مرتکب از گروه های اجتماعی خاص متنفذ است و به دلیل باورهای خود تنفرش را با ارتکاب جرایم مختلف بر علیه اموال، جان، و یا آبروی قربانیان ابراز می نماید. ممکن است این گروه های اجتماعی در جامعه ای که او زندگی می نماید در اقلیت و یا در اکثریت باشند. این گروه های اجتماعی خاص براساس دین، مذهب، نژاد، تمایلات جنسی ناتوانی، جنسیت، ملیت، سن، هویت جنسی، و وابستگی سیاسی توسط مجرم انتخاب می شود.

واژگان کلیدی: جرم، نفرت، تنفر، جرایم حیثیتی، مجرم

بخش اول: کلیات

امروزه جرم و بزهکاری به یک معضل جدی در سراسر جهان تبدیل و این موجب نگرانی قانونگذاران، جرم‌شناسان، قضات، فعالان حقوق بشر و مردم شده است. گاه ضرورت‌های اجتماعی و امنیتی و حقوق بشری به خلق جرایم جدیدی می‌انجامد که در این زمینه جرم‌انگاری جرایم زیست محیطی و جرایم سایبری در این زمینه قابل ذکر اند. یکی از چالش‌های مهم امنیتی و حقوق بشری برای بسیاری از کشورها در جهان معاصر، جرایم ناشی از نفرت است. جرایم ناشی از نفرت به اقتضای برخی معضلات و مشکلات اجتماعی و حقوق بشری و کثرت وقوع از دهه ۱۹۸۰ مطرح و وارد قلمرو حقوق کیفری و جرم‌شناسی شده است. این جرایم توصیف جدیدی از پاره‌ای جرایم سنتی است که «انگیزه نفرت و تعصب» آن را از جرایم دیگر متمایز می‌کند.

بند اول: تعریف جرم ناشی از نفرت

نویسندگان مختلف، تعاریف متعددی از جرم ناشی از نفرت کرده‌اند و در نظام‌های حقوقی مختلف هم رفتارهایی که شامل این جرایم می‌شوند، متنوع هستند. لذا تفاوت‌ها و مشابهت‌هایی در تعریف جرایم ناشی از نفرت به چشم می‌خورد که برای روشن‌تر شدن بحث، ذکر دقیق آنها ضروری است.

۱- طبق یک تعریف، جرم ناشی از نفرت جرمی است که در آن، قربانی به دلایل واقعی یا تصور شده نژادی، رنگ، مذهب، معلولیت، گرایش جنسی یا اصالت ملی توسط مرتکب انتخاب می‌شود.^۱

^۱ . Megan Sullaway, Psychological perspective on hate crime laws, (Psychology, Public Policy and Law, Vol. 10, No. 3, 2004) 250

۲- «قانون کنترل جرایم خشن و قانون اجرای عدالت» و قانون جرایم ناشی از نفرت مصوب سال ۲۰۰۰ نیویورک، مقرر می‌کند جرم ناشی از نفرت جرمی است که مرتکب، عمدا قربانی را به خاطر نژاد، رنگ، مذهب، اصالت ملی، قومیت، جنسیت، معلولیت یا گرایش جنسی انتخاب می‌کند؛ حتی اگر قربانی به گروه موردنظر مرتکب تعلق نداشته باشد. فلذا صرف تصور مرتکب به این که قربانی متعلق به این گروه‌ها است، کافی است.^۱

۳- طبق تعریف دیگر، جرم ناشی از نفرت جرمی است که دارای شواهد آشکار از تعصب بر اساس نژاد، مذهب، گرایش جنسی یا قومیت باشد.^۲

۴- جرم ناشی از نفرت هر عمل مجرمانه‌ای است که با خصومت و تعصب نسبت به یک فرد بر اساس ویژگی‌هایی چون نژاد و مذهب و رنگ و قومیت و گرایش جنسی ارتکاب می‌یابد.^۳

۵- بر اساس تعریفی دیگر، جرم ناشی از نفرت اعمال مجرمانه‌ای است که به خاطر تفاوت واقعی یا تصور شده قربانی از مرتکب ارتکاب می‌یابد.

با عنایت به تعاریف مذکور، به نظر نگارنده می‌توان یک تعریف کامل و جامع از جرم ناشی از نفرت به شرح زیر ارائه داد: هر فعل یا ترک فعلی که با انگیزه نژادی، قومی،

^۱ . www.assembly.state.ny.us/leg/?cl=82&a=81) New York state Hate crime Act 2000. Article 485

^۲ . Margaret Shaw and Olivier Barchecheat, **Preventing hate crimes: International strategies and practice**, (International Centre for the Prevention of Crime Assisting cities and countries to reduce delinquency, violence, and insecurity, 2002) 7

^۳ . College of Policing Limited, **Hate Crime Operational Guidance**, (Leamington Road Ryton-on- Dunsmore Coventry, CV8 3EN, 2014) 2

مذهبی، ملیتی، جنسیتی، گرایش جنسی یا معلولیت و ناتوانی قربانی ارتکاب یافته و مبتنی بر نوعی تعصب باشد، جرم ناشی از نفرت تلقی می‌شود. برای روشن تر شدن تعاریف فوق، به ذکر نکات مشترکی که از این تعاریف استنباط می‌شود، می‌پردازیم:

نخست این که، جرم ناشی از نفرت یک جرم عمدی است و از روی آگاهی و سوء نیت ارتکاب می‌یابد. چون مرتکب قربانی را انتخاب می‌کند و انتخاب قربانی یک فرایند عمدی است. لذا تصور غیرعمدی بودن این جرایم غیرممکن است و هیچگاه جرم ناشی از نفرت به صورت غیرعمدی صورت نمی‌گیرد.

دوم این که مرتکب جرم ناشی از نفرت و قربانی آن، از دو گروه متفاوت هستند. مثلاً یک سیاه پوست یک سفیدپوست را مورد هدف قرار می‌دهد یا برعکس. اما هم گروه بودن آنها مثل این که هر دو سیاه پوست باشند، اگر نگوییم کاملاً محال، اما بسیار نادر است. بنابراین تعاریف مذکور، انگیزه مشخصی برای ارتکاب جرم را تعیین می‌کنند و تحقق جرم ناشی از نفرت مستلزم آن است که تفاوت‌های نژادی، مذهبی، قومی و یا برخی تفاوت‌های مشخص دیگر بین قربانی و مجرم در عمل مجرمانه نقش هرچند کمی داشته باشد.^۱

سوم این که اشتباه در تصور، که در نظام حقوقی ایران همان اشتباه در هویت یا شخصیت است، مانع تحقق جرم ناشی از نفرت نمی‌شود و حتی اگر قربانی به یک گروه تعلق نداشته باشد و مرتکب با تصور اینکه وی به گروهی تعلق دارد مرتکب جرم شود، همچنان محکوم به جرم ناشی از نفرت خواهد شد. در اشتباه در هویت، مرتکب با این تصور که بزه

^۱ . Jack Levin and, Jack McDevitt, **Hate Crimes**, (Prepared for The Encyclopedia Of Peace, Violence, And Conflict, 2nd ed., Academic Press, expected Northeastern University, 2008) 3

دیده دارای یک ویژگی قومی یا نژادی یا مذهبی خاص است، وی را مورد هدف قرار می دهد اما بعداً معلوم می شود بزه دیده از گروه مورد نظر مرتکب نبوده و به گروه دیگری تعلق داشته است. در این صورت نیز انگیزه نفرت در مرتکب وجود دارد. در بخش عنصر روانی این جرایم به این موضوع پرداخته شده است. جرایم ناشی از نفرت ویژگی هایی دارند که موجب تفاوت های اساسی با جرایم دیگر می شوند و این ویژگی ها خاص این جرایم است. در ادامه به بررسی این ویژگی ها می پردازیم.

بخش دوم: نفرت آلود بودن جرم و وجود انگیزه نفرت در مرتکب جرم

جرائم ناشی از نفرت، همانطور که در تعریف این جرایم اشاره شد، جرایم مبتنی بر انگیزه نفرت قومی و نژادی و... است. قید «به علت ویژگی ذاتی قربانی» در تعاریف قانونی جرم ناشی از نفرت، نشان دهنده انگیزه و هدف اصلی مرتکب در ارتکاب این جرایم است. در واقع، علاوه بر قصد و سوء نیت مرتکب، باید انگیزه تعصب و نفرت هم در او وجود داشته باشد. مطابق تعاریف ارائه شده، انگیزه این جرایم گاهی بر اساس نفرت و گاه بر اساس تعصب شکل می گیرد و در برخی تعریف ها انگیزه نفرت با دشمنی و خصومت منع شده نسبت به بزه دیده همراه است. انگیزه ارتکاب جرم می تواند به طور کلی یا فقط مربوط به بخشی از جرم باشد و این انگیزه در این گونه جرم ها مثبت عمدی بودن آن است هر چند که به طور استثنایی قتل غیر عمد بدون بی مبالاتی در برخی نظام های حقوقی واجد عناصر تشکیل دهنده جرم ناشی از نفرت باشد، مشمول این قوانین قرار می گیرد.^۱ پس اگر فردی نژادپرست جرم سرقتی علیه یک مرد مسلمان انجام دهد، چنانچه معلوم شود جرم برای به دست آوردن پول و نه به خاطر مسلمان بودن قربانی ارتکاب یافته است، نمی توان او را به

عنوان ارتکاب جرم ناشی از نفرت تحت پیگرد قانونی قرار داد.^۱ نحوه برخورد با مال در جرم عادی و بدون انگیزه نفرت، این گونه است که چیز با ارزشی برداشته می شود. اما در جرم ناشی از نفرت، مال با ارزش به خاطر وجود حس نفرت به سرقت رود، و مورد خسارت یا تخریب قرار می گیرد.^۲ لیکن اصل بر عدم وجود انگیزه نفرت در جرایم است و بار اثبات آن بر عهده دادستان است و در مورد شبهه و تردید باید بر اساس اصل عدم انگیزه، مرتکب را از اتهام جرم ناشی از نفرت تبرئه کرد. لذا به منظور محاکمه شخص به خاطر جرم ناشی از نفرت، دادستان باید انگیزه نفرت آمیز مرتکب برای ارتکاب جرم را اثبات کند.

بند اول: فقدان رابطه میان بزهکار و بزه دیده

براساس یافته های مطالعات بزه دیده شناسی علمی، جرم معمولاً مبتنی بر وجود نوعی رابطه میان بزهکار و بزه دیده بوده بحث کرده اند. اما مطالعات درباره جرایم ناشی از نفرت و قربانیان این جرایم نشان دهنده این است که این جرایم بیشتر توسط یک بیگانه ارتکاب می یابند؛ یعنی توسط کسانی که قربانی را نمی شناسند و با او هیچگونه رابطه ای ندارند. این جرایم توسط اعضای خانواده علیه یکدیگر و یا علیه هم گروه های خود مرتکب، ارتکاب نمی یابند. در جرایم عادی، مرتکب یک خصومت شخصی را حل و فصل می کند یا از جرم منتفع می شود اما در جرم ناشی از نفرت، هیچ منفعتی عاید مرتکب نمی شود و

^۱ . James B. Jacobs, *The Emergence and Implications of American Hate Crime Jurisprudence*, (in *Hate Crime: The Global Politics Of Polarization* 150, 161, 1998) 161.

^۲ . هنری ام وبلسکی، ام هس، ص ۱۵۹

خصوصیت شخصی رفع و حل نمی شود.^۱ بر اساس مطالعاتی که روی بزه دیدگان ۴۵۲ فقره جرم ناشی از نفرت در آمریکا در سال ۱۹۹۹ انجام شد، معلوم گردید که ۸۵ درصد از هویت مرتکبان برای قربانیان ناشناخته بوده است.^۲

بند دوم: خشونت آمیز بودن

یکی دیگر از خصوصیات جرایم با انگیزه تعصب و نفرت، این است که این جرایم غالباً خشونت آمیز بوده و در طبقه بندی جرایم از لحاظ جرم شناختی، در ردیف جرایم کلسیمی قرار می گیرند؛ یعنی با استفاده از نیروی جسمانی و زور و خشونت انجام می شوند. مثل انواع قتل ها و ضرب و جرح ها، آتش سوزی ها، تخریب ها و تجاوز به عنف. در نتیجه، در این جرایم صدمات جسمانی بیشتر است و مرتکبان از سلاح نیز استفاده می کنند. البته این سخن به این معنا نیست که در جرایم غیرخشونت آمیز، امکان ارتکاب جرایم ناشی از نفرت وجود ندارد. سطح و میزان شرارت در جرم ناشی از نفرت، اغلب بالاتر از جرمی ساده است. مثلاً اگر قتل عمدی به وقوع بپیوندد، امکان دارد صد ضربه چاقو هم زده شود یا جسد سوزانده شود. لذا در جرایم ساده و بدون انگیزه نفرت، میزان خسارات فیزیکی یا بدنی وارده نوعاً بسیار زیاد نیست، اما در جرم ناشی از نفرت، خشونت فوق العاده است و بیشتر اوقات سه برابر بیشتر از جرم عادی است و بزه دیده به مراقبت در بیمارستان نیاز پیدا می کند. علاوه بر آن، حملات در جرم ناشی از نفرت غیرتصادفی است. مرتکبان بیشتر اوقات چند نفر هستند و خودشان را مسلح می کنند و به بزه دیدگان غیرمسلح و جوان و ضعیف حمله می کنند. طبق آمار اف.بی.آی حدود ۷۰ درصد جرایم ناشی از نفرت گزارش شده در سال ۱۹۹۶ شامل حملات علیه اشخاص بوده است و از حملات ساده تا

شدید و تجاوز و قتل متغیر بوده است. این ویژگی جرایم ناشی از نفرت این نکته را نشان می‌دهد که این جرایم، جرایم «پیغام‌دار» هستند و هدف از آنها ارسال پیغام به گروه قربانی است پیامد تعصب و نفرت، خشم است.^۱ یافته‌های مرکز مطالعات ملی بزه دیدگان جرایم در امریکا نشان می‌دهد که جرایم ناشی از نفرت معمولاً همراه با اعمال خشونت بر بزه دیدگان همراه می‌باشد. در بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۳ که به طور میانگین در هر سال حدود ۲۱۰۰۰۰ نفر قربانی جرم ناشی از نفرت در ایالات متحده وجود داشته است، از این تعداد حدود ۶۲ درصد جرایم علیه اشخاص و بقیه به صورت جرایم علیه اموال و مالکیت بوده است و از جرایم علیه اموال و مالکیت ۸۳ درصد افعال به صورت تخریب کردن، آسیب رساندن یا خرابکاری و یا سرقت بوده است. آمارهای جنایی حکایت از آن دارند که ۸۳/۷ درصد از جرایم ناشی از نفرت از جنس جرایم خشونت آمیزی مانند تجاوز جنسی، سرقت مسلحانه و ضرب و جرح شدید بوده اند حال آنکه تنها ۲۲/۹ درصد از جرایمی که با انگیزه نفرت ارتاب نیافته اند از این قبلی بوده اند.

بخش سوم: ارکان تشکیل دهنده جرم ناشی از نفرت

بند اول: عنصر قانونی جرم ناشی از نفرت

در مورد عنصر قانونی جرایم ناشی از نفرت در کشور های مختلف دو رویکرد وجود دارد. رویکرد اول، جرم انگاری مستقل جرایم ناشی از نفرت است. "جرم مستقل" شامل یک جرم جداگانه ای است که شامل انگیزه تعصب به عنوان یک عنصر جدایی ناپذیر در تعریف قانونی جرم است. ایالات متحده جمهوری چک و انگلستان، جرائم خاصی را وضع

^۱ . Bronwyn Harris, Arranging Prejudice: Exploring Hate Crime in post-apartheid South Africa, (Race and Citizenship in Transition Series, CSVR, Centre for the study of violence and reconciliation, 2004) 26

کرده اند که شامل انگیزه تعصب هستند. بسیاری از کشورهای دیگر این نوع قوانین را ندارند.^۱ به عبارتی، در این نوع قوانین، جرم ناشی از نفرت به طور مستقل و جداگانه جرم انگاری شده و برای آن یک مجازات اصلی تعیین شده است نه افزایش مجازات. مثلاً بخش ۲۹-۳۲ قانون جرم و بی نظمی کشور انگلستان مصوب سال ۱۹۹۸ جرایم جدید حمله، ایراد آسیب، آزار و اذیت و جرایم نظم عمومی همراه با "تشدید نژادی" و "تشدید مذهبی" ایجاد کرده است. رویکرد دوم، افزایش مجازات برای این نوع جرایم است. افزایش مجازات به عنوان "شرایط مشدده" شناخته می شود و می تواند برای ایجاد یک جرم ناشی از نفرت مورد استفاده قرار گیرند. به عبارت ساده، در این رویکرد مجازات برای یک جرم اصلی هنگامی که با یک انگیزه تعصب ارتکاب یابد، افزایش می یابد و مجازات اصلی برای آن تعیین نمی شود و صرفاً برای جرایمی که قبلاً جرم انگاری شده است، در صورت وجود انگیزه نفرت و تعصب در آنها، کیفر افزایش می یابد. در امریکا قوانینی برای افزایش کیفر برای جرایم ناشی از نفرت وجود دارد که در فصل اول و تاریخچه مورد بررسی قرار گفت. به عنوان مثال «قانون کنترل جرایم خشن و قانون اجرای عدالت»^۲ برای جرایمی که بر اساس نژاد، رنگ، مذهب، اصالت ملی، قومیت یا جنسیت ارتاب می یابد، هرچند قربانی به این گروه ها تعلق نداشته باشد و مرتکب با تصور تعلق افراد به این گروه ها مرتکب شود، افزایش مجازات مقرر می کند و اولین بار، ویژگی معلولیت و ناتوانی را به این گروه ها افزود و معلولین را از قربانیان جرایم ناشی از نفرت محسوب کرد. یا قانون پیشگیری از جرایم ناشی از نفرت ماتیو شپارد و جیمز بایرد. که رئیس جمهور امریکا، باراک اوباما در ۲۰۰۹ آن را امضا کرد. این قانون برای اولین بار،

۱. Matthew Shepard and James Byrd, Jr. Hate Crimes Prevention Act

۲. <http://thecaucus.blogs.nytimes.com/2009/10/28/obama-signs-hate-crimes-bill/>, accessed 3 February 2016

جرایمی را که با انگیره نفرت علیه گرایش‌های جنسی، هویت جنسی و جنسیت افراد و همجنس‌گرایان ارتکاب یابد، داخل در جرایم ناشی از نفرت کرد.^۱

بند دوم: عنصر مادی جرم ناشی از نفرت

جرم لزوماً با وجود یک عمل عینی و خارجی توسط فاعل آن آشکار می‌شود و زمانی قابل تعقیب است که به صورت عمل خارجی فعلیت و عینیت پیدا کند. لذا فکر و اندیشه امری شخصی و درونی است و هرکس می‌تواند ارتکاب اعمال مجرمانه خوب و بد را در مخیله خود پیروارند.^۲ رفتار فیزیکی به معنای حرکت عضوی از جسم انسان است و لزوم رفتار فیزیکی مقتضی آن است که فقط اعمال خارجی، قابل تعقیب و مجازات باشند و افکار و اندیشه‌های درونی، در حیطه‌ی نظارت قانون قرار نمی‌گیرند. رکن مادی و فیزیکی در همه‌ی جرایم لازم است و تفاوتی میان جرایم عمدی و غیرعمدی وجود ندارد و ملاک تمایز این دو دسته از جرایم، در عنصر معنوی آنهاست.^۳ لیکن جرایم ناشی از نفرت، فقط جرایم عمدی و توأم با سوء نیت را در بر می‌گیرد. بر این اساس، جرایم ناشی از نفرت نیز باید به صورت یک فعل مادی و خارجی عینیت پیدا کنند و صرف داشتن عقیده تعصب‌آمیز یا نفرت آلود جرم نیست و بسته به نوع جرم ارت‌أبی، جرم ناشی از نفرت ممکن است اشکال مختلفی از یک توهین ساده گرفته تا قتل عمد داشته باشد. اعمال خشونت بار ناشی از نفرت باید به خودی خود واجد جنبه کیفری باشد. توهین، تهدید، آزار، حمله ساده و مشدده، ضرب و جرح، تخریب، آتش سوزی، زنای به عنف و قتل که

^۱ . Race Relations (Amendment) Act 2000

^۲ . حجت سبزواری نژاد، نقش و مذهب قربانی جرم در تعیین مجازات در قوانین کیفری ایران و انگلستان، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۷۴، شماره ۷۱، ۱۳۸۹، ص ۸۲

^۳ . محمد صالح ولیدی، حقوق جزای عمومی، جلد دوم، مرکز نشر داد، تهران، ۱۳۷۲، ص ۲۲۱

از زمره رفتارهای مجرمانه محسوب می شوند، چنانچه با انگیزه نفرت یا تعصب همراه باشد، از مصادیق این جرم ها به شمار رفته و مشمول قوانین جرایم ناشی از نفرت می شوند.

بند سوم: موضوع جرم ناشی از نفرت و ویژگی های مورد حمایت

همانطور که ملاحظه شد، جرایم ناشی از نفرت اغلب جرایم علیه اشخاص و یا جرایم علیه امنیت عمومی هستند.

چون در این جرایم، قربانی یک انسان است. در جرایم ناشی از نفرت، انگیزه های مالی و اقتصادی خیلی کمتر است و لذا آمار جرایم ناشی از نفرت علیه اموال و با انگیزه های مالی مانند سرقت، کلاهبرداری و جعل، بسیار کم است.^۱ این جرایم بیشتر از جرایم علیه اموال، بر ضد اشخاص ارتکاب می یابند که اغلب به صورت تهدید و آزار و ضرب و جرح هستند. ولی جرم ناشی از نفرت می تواند علیه اموال یک انسان هم ارتکاب یابد، به شرط این که مبتنی بر انگیزه های نژادی و مذهبی و قومی و... قربانی که صاحب مال است باشد. در این صورت بیشتر به شکل^۲ تخریب اموال و ایراد خسارت به اموال و تخریب اموال عمومی ارتکاب می یابد که غالباً محل عبادت یا گورستان یا بناهای تاریخی گروه مورد هدف قرار می گیرد. اما وقوع جرایمی چون سرقت و کلاهبرداری در جرم ناشی از نفرت بسیار کم است چون مرتکبان جرم ناشی از نفرت قصد انتفاع مالی ندارند. با این که این جرایم بیشتر شامل افراد و اموال آنان است، اما سازمان ها نیز در صورت ارتکاب این جرایم علیه آنان می توانند آماج قرار گیرند. یکی از مهمترین مولفه هایی که جرم ناشی از نفرت

^۱ . Colin Roberts, Martin Innes, Matthew Williams, Jasmin Tregidga and David Gadd,

Understanding who commits hate crime and why they do it (Welsh Government Social Research, Cardiff University, 2013) 27

را از سایر جرایم متمایز می‌کند، گروه مورد هدف است. در این نوع جرایم نه تنها فرد و مال آماج قلمداد می‌شوند، بلکه این خصوصیت به تمام افراد متعلق به آن گروه یا اموال آنها یا سایر سازمان‌های تسری می‌یابد.

بند چهارم: رابطه سببیت

رابطه سببیت میان رفتار فیزیکی و نتیجه مجرمانه، یکی از اجرای عنصر مادی جرم می‌باشد یعنی رابطه این دو، رابطه سبب و مسبب یا علت و معلول است به گونه‌ای که اگر رفتار فیزیکی، سبب حصول نتیجه نشود موجب مسئولیت نخواهد بود. رابطه سببیت نیاز به اثبات دارد و علاوه بر اینکه یک مسئله حقوقی است، یک مسئله عرفی و علمی هم است و اگر اثبات نشود فقط مرتکب را می‌توان در جرایم مقید به نتیجه، به شروع به جرم محکوم نمود.^۱ تاثیر همه سبب‌ها در پیدایی علت همیشه به یک درجه و میزان نیست و بعضی سبب‌ها مقدم و بعضی دیگر موخر در وجود علت‌اند و تاثیری گاه ضعیف و گاه قوی در بروز نتیجه می‌بخشند.^۲ رابطه سببیت بیشتر در جرایم علیه اشخاص که بیشتر جرایم ناشی از نفرت هم از این نوع جرایم هستند، مطرح است و نتیجه حاصله یعنی وقوع جرم قتل و ایراد صدمات جسمانی، باید ناشی از رفتار متهم باشد. در مواردی که اسباب گوناگون در تحقق نتیجه موثر هستند، چهار نظریه مختلف وجود دارد که عبارتند از:

۱. زراعت، عباس، حقوق جزای عمومی ۱ و ۲، انتشارات جاویدانه، جنگل، چاپ چهارم، ۱۳۹۳

ص ۱۴۶

۲. محمدعلی اردبیلی حقوق جزای عمومی، جلد نخست، نشر میزان، چاپ سی و دو، زمستان،

۱۳۹۲، ص ۳۶۴

- نظریه خطای کیفری به عنوان شرط واجب یا ضروری نتیجه: به موجب این نظریه باید بررسی کنیم که آیا خطای کیفری شرط لازم و ضروری برای حصول نتیجه بوده است یا نه؟ به عبارتی به خطای اولیه توجه می‌کنیم.

- نظریه خطای کیفری به عنوان شرط متصل به نتیجه یا خطای بی واسطه: در این نظریه باید علل خیلی دور به نتیجه را رها کرد و تنها آخرین علت را مدنظر قرار داد.

- نظریه خطای کیفری به عنوان شرط متحرک نتیجه: به موجب این نظریه باید بین شرایط و عوامل ثابت و متحرک تفکیک قائل شد و فقط شرایط متحرک هستند که توانایی ایجاد تغییراتی در عالم خارج دارند و شرایط ثابت فاقد این قدرت هستند. اما این نظریه منجر به عدم مجازات ترک فعل می‌شود.

- نظریه خطای کیفری به عنوان شرط کافی برای نتیجه: در این نظریه که منطقی تر و مناسب تر به نظر می‌رسد، باید به شرایط لازم و کافی توجه لازم را کرد و شرایط را برابر محسوب کرد و تمام شروط غیر کافی را که برای حصول نتیجه کفایت نمی‌کنند طرد کرد و آنهایی را که مناسب برای تحقق نتیجه هستند برگزید و از طریق بررسی‌های علمی و عملی و کارشناسی این اقدامات را انجام داد.^۱

بند پنجم: عنصر روانی جرم ناشی از نفرت

با عنایت به این که جرایم ناشی از نفرت همواره به صورت عمدی ارتکاب می‌یابند، وجود عنصر روانی و قصد مجرمانه در آنها ضروری است. از این رو، در این بخش عنصر روانی جرایم عمدی به صورت گذرا مورد بررسی قرار می‌گیرد و از جرایم غیر عمدی بحث نمی‌شود. واضح است که برای تحقق جرم، نقض اوامر و نواهی قانونگذار به تنهایی کافی نیست. فعل یا ترک فعل مجرمانه باید نتیجه خواست و اراده فاعل باشد و میان فعل مادی و

^۱ رضا نوربها، زمینه حقوق جزای عمومی، نشر دادآفرین، چاپ یست و هشتم، ۱۳۸۹، ص ۱۶۸.

حالات روانی فاعل نسبتی موجود باشد تا بتوان مرتکب را مقصر شناخت.^۱ به عبارت دیگر برای تحقق جرم لازم است میان عملی که قانوناً قابل مجازات است و شخص عامل، رابطه روانی موجود باشد و آن رابطه اراده است.^۲ در جرایم عمدی برای تحقق عنصر روانی، وجود قصد مجرمانه یا همان سوءنیت ضرورت دارد. دکتر صانعی قصد مجرمانه را به عنوان خواستن و میل مرتکب در انجام یک عمل مجرمانه و خواستار شدن تحقق نتیجه آن تعریف کرده است.^۳ بنابراین قصد مجرمانه عبارت است از «اراده‌ی متمایل یا هدایت شده به سوی یک هدف مشخص» و در جرایم عمدی مورد بحث قرار می‌گیرد. در تعریف حقوقی، قصد مجرمانه را می‌توان خواستن قطعی و منجز به انجام عمل و یا ترک عملی دانست که قانون آن را نهی کرده است. با تعریف قصد می‌توان جرایم عمدی را از جرایم غیرعمدی تفکیک کرد. عمد در لغت به قصد کاری را انجام دادن آمده است و افعال عمدی تجلی قصد یا نیت انسان در جهتی است که فاعل مرید بوده است.^۴ جرایم عمدی جرایمی هستند که مجرم با قصد منجز مجرمانه یعنی با تمایل و خواستن انجام عملی را که قانون آن را منع کرده است و یا ترک فعلی که به موجب قانون ممنوع شده بدان مبادرت می‌ورزد. عنصر روانی جرم در جرایم عمدی همان «قصد مجرمانه» است که می‌تواند شاخص عمد در ارتکاب بزه باشد. به طور کلی، قوانین جرایم ناشی از نفرت برای مجازات

۱. محمدعلی اردبیلی، همان، ص ۳۶۴

۲. هوشنگ شامیاتی، حقوق جزای عمومی، جلد اول، انتشارات ویستار، چاپ پنجم، ۱۳۷۴،

ص ۳۶۳

۳. پرویز صانعی، حقوق جزای عمومی، جلد اول، کتابخانه گنج دانش، چاپ چهارم، ۱۳۷۱،

ص ۳۱۱

۴. محمدعلی اردبیلی، پیشین، ص ۳۳۷

این جرایم، دو نوع رویکرد دارند که عبارتند از «جرم انگاری مستقل»^۱ و «افزایش مجازات»^۲ جرم مستقل، شامل جرم جداگانه ای است که انگیزه تعصب و نفرت را به عنوان عنصر جدایی ناپذیر در تعریف قانونی جرم در نظر می‌گیرد و برای جرم با انگیزه تعصب، مجازات بیشتری مقرر می‌کند. جرم انگاری مستقل همچنین در برخی موارد، شامل جرایم خشونت آمیز و تهدیدآمیز نسبت به گروه‌های خاصی از مردم به دلیل ویژگی‌های مورد حمایت آنهاست. در این نوع قوانین، انگیزه نفرت باید در کیفرخواست به طور صریح ذکر شود و سپس اثبات شود. در اروپا، کشورهای انگلستان، جمهوری چک، لهستان و اسلوواکی این رویکرد را برای قوانین جرایم ناشی از نفرت برگزیده‌اند. مثلاً ماده ۱۹۶ (۲) قانون مجازات جمهوری چک برای اعمال خشونت علیه یک گروه مقیم یا علیه فرد، یا تهدید به مرگ، جراحت یا ایراد جدی آسیب به دلیل اعتقاد سیاسی، ملیت، نژاد، عقیده و یا عدم اعتقاد مجازات حبس از شش ماه تا سه سال مقرر می‌کند.^۳

بخش چهارم: علل و عوامل شکل‌گیری جرایم ناشی از نفرت

علل و عوامل اجتماعی و فرهنگی جرایم ناشی از نفرت عوامل اجتماعی متعددی در شکل‌گیری انگیزه نفرت و ارتکاب جرایم ناشی از آن نقش ایفا می‌کنند. یکی از این عوامل به روابط سلطه‌گری میان گروه‌های اجتماعی و روابط استعماری میان کشورها مربوط می‌شود. طبق دیدگاه ارکسیستی، ریشه تعصب و پیش‌داوری را باید در روابط سلطه‌گری بین گروه‌های اجتماعی جستجو کرد. اعضای گروه‌های مسلط و حاکم، گروه‌های اقلیت دیگر را ضعیف و عقب‌مانده می‌بینند. آنها همچنین سلطه‌گری خود را بدین صورت

^۱ . substantive offences

^۲ . penalty enhancement

^۳ . OSCE, 2014, op.cit. 26-27

توجیه می‌کنند که آن گروه توانایی اداره کردن خود را دارند. اعضای گروه مسلط در اعضای گروه تحت سلطه ضعف‌های غیرقابل اصلاح، تنبلی، عقب ماندگی و بی فرهنگی می‌بینند و سعی می‌کنند با تسلط بر آنها، برای خودشان اعتبار و شرافت و قدرت به دست بیاورند.^۱ وقتی گروهی قوی تر گروه ضعیف تر را استثمار می‌کند، می‌کوشد با اشاره به خصوصیات گروه ضعیف تر رفتار خود را توجیه کند تا با بزرگی و متانت آدم بکشد و خود را راضی کند که غصب حقوق دیگران زیبا و خوب است.^۲ به عنوان مثال، پیشداوری نسبت به سیاهان و برده داری در آمریکا برای دست یابی به نیروی ارزان بود و تعدی کشورهای اروپایی به آفریقا و هند به منظور استفاده از ثروت‌های آن قاره‌ها بود. برخی کشورهای غربی هنوز هم نسبت به سایر ملت‌ها جهان احساس برتری دارند و با این برتری استثمار را توجیه می‌کنند.^۳ عامل مهم دیگر در شکل‌گیری انگیزه نفرت و ارتکاب جرایم ناشی از آن به دسته‌بندی‌های اجتماعی مربوط می‌شود. همانگونه که برخی از محققان می‌گویند، ریشه و منشأ تعصب را باید در دسته‌بندی‌ها و جناح‌بندی‌های اجتماعی جستجو کرد. این دسته‌بندی‌ها ایجاد جدایی کرده، ارتباطات میان گروه‌ها را می‌شوند و الزاماً منجر به تعصب می‌گردد. شکست ارتباطات هم به نوبه خود به درگیری‌های واقعی و خیالی میان گروه‌ها و دستجات منجر شده و موجب وفاداری اعضای هر گروه نسبت به

۱. لوک بدار، ژوزه دزیل و لوک لامارش، ص ۱۷۳

۲. محدث اردبیلی، سید علی، روانشناختی اجتماعی، کتابفروشی مرتضوی، تهران، بین‌الحرمین،

۱۳۵۳، ص ۵۲

۳. مسعود آذربایجانی و دیگران، روانشناختی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، چاپ اول،

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، ۱۳۸۲، ص ۲۱۲

گروه خود می شود. از این رو، اعضای گروه در برابر افراد خارج از گروه متعصب می شوند.^۱

بند اول: علل و عوامل سیاسی جرایم ناشی از نفرت

در شکل گیری انگیزه نفرت و ارتکاب جرایم ناشی از آن، عوامل سیاسی نیز نقش مهم ایفا می کنند. یکی از این عوامل، به نحوه عملکرد احزاب سیاسی و سازمان های دیگر مانند گروه راست افراطی مربوط است. گفتمان های سیاسی و اجتماعی غالب که مهاجران، ناتوانان و اقلیت های قومی، مذهبی و جنسیتی را با عنوان های متفاوت، ناقص و یا تهدید می شناسند، نفرت را در میان عموم مردم تقویت کرده و در نتیجه، زمینه را برای ارتکاب جرایم ناشی از آن، فراهم می کنند.^۲ به عنوان مثال، بعد از حملات یازده سپتامبر سال ۲۰۰۱ موج اسلام هراسی در آمریکا و اروپا شکل گرفت و به دنبال آن جرایم ناشی از نفرت علیه مسلمانان با این تصور که آنان تروریست بوده و با رهبران القاعده و گروه های تکفیری در ارتباط اند، شدت یافت.

بند دوم: علل شیوع جرایم ناشی از نفرت در مدارس

این علل بیشتر مرتبط با ویژگی های ذاتی و مختص دوران جوانی است.

- به علت قلیان احساسات، هیجانات و عدم کنترل بر روی آن
- به علت عدم تعادل روحی و ثبات فکری

^۱ . Nathan Hall, *Hate Crime ,Crime and Society Series*, (Routledge Hate Crime Statistics, Federal Bureau of Investigation, 2005) 25

^۲ . Colin Roberts, Martin Innes, Matthew Williams, Jasmin Tregidga and David Gadd,

Understanding who commits hate crime and why they do it (Welsh Government Social Research, Cardiff University, 2013) 37

- به علت الگوسازی سریع و تقلید رفتارهای بزرگسالان
- شیوع و سهولت افراطی گری
- تمایل سریع به تشکیل گروه‌ها و عضویت در آن‌ها

بند سوم: پیشگیری از جرایم ناشی از تنفر

نشانه و علائم نفرت بیشتر توسط گروه‌های اجتماعی و مدافع حقوق بشر گزارش می‌گردد.

بنیان‌های پیشگیری از جرایم ناشی از تنفر در موارد ذیل استوار است:

- تقویت دانش و آگاهی‌های فردی و اجتماعی
- تقویت روحیه همبستگی و همزیستی مسالمت‌آمیز
- تقویت نفوذ نهادهای پلیسی و قانون‌گذاری در حوزه این جرایم

بند چهارم: حمایت از قربانی

حمایت از قربانی یکی از استراتژی‌های مهم در پیشگیری می‌باشد به لحاظ این که آمارها و تحقیقات نشان می‌دهند که بسیاری از جرایم ناشی از تنفر توسط قربانیان این جرایم به منظور اقدامات انتقامی و تلاقی جویانه صورت پذیرفته بنابراین اقدامات حمایتی از قربانی کمک بسیاری شایانی به امر پیشگیری می‌نماید. قربانی جرایم ناشی از تنفر یک بار از آثار جرم صدمه می‌بیند ولی اگر حمایتی از او نگردد صدمه دوم را از طرد توسط نهادهای قضایی و حمایتی می‌بیند که این طرد آثار بسیار مخربی از جمله اخیال تبدیل شدن قربانی به مجرم انتقامی را در پی دارد. در یک جامعه که ریسک ارتاب جرایم ناشی از تنفر در آن زیاد است تدوین استراتژی‌های پیشگیرانه به منظور حذف مظاهر و مصادیق تبعیض بسیار حائز اهمیت می‌باشد زیرا وجود سیاست‌ها و رفتارهای تبعیض‌آمیز در عرصه‌های

مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، جنسیتی و سایر زمینه ها باعث ایجاد رفتارهای تنفر برانگیز مردم به یک دیگر می گردد.

نتیجه گیری

جرایم ناشی از نفرت که از دهه ۱۹۸۰ در ایالات متحده آمریکا و کشورهای دیگر رایج و وارد قلمرو مطالعاتی حقوق کیفری و جرم شناسی شد، اعمال مجرمانه ای است که با انگیزه نفرت از قومیت، نژاد، ملیت، مذهب، معلولیت، جنسیت، گرایش جنسی و به طور کلی ویژگی های هویتی قربانی ارتکاب می یابد. پیدایش این مفهوم و وضع قوانین جرایم ناشی از نفرت، حاصل پیکار موفقیت آمیز گروه های ضد نژادپرستی و گروه های حمایت از حقوق زنان از یک طرف، و آموزه های جرم شناسان انتقادی به ویژه جرم شناسی انتقادی نژادی و جرم شناسی پست مدرن از طرف دیگر بوده است. در این جرایم، ویژگی هویتی قربانی، مرتکب را تحریک به حمله می کند. ویژگی های خاصی که این جرایم را از جرایم دیگر متمایز می سازد، عبارتند از: نفرت آلود بودن و وجود انگیزه نفرت در ارتکاب جرم، فقدان رابطه میان برهکار و بزه دیده، خشونت آمیز بودن، عدم تقصیر بزه دیدگان، ارتکاب جرم توسط افراد جوان و ارتکاب جرم در مناطق شهری و اماکن عمومی. نفرت، احساسات پایدار خشم است که موجب می شود فرد از مشاهده یا تحمیل درد و رنج در شخص مورد تنفر، احساس لذت کند و این احساس همیشه به طور وسواسی و تقریباً همیشه غیر منطقی است. در حقوق کیفری ایران، قانونی با عنوان قانون جرایم ناشی از نفرت تاکنون وضع نشده است. اما قانون مجازات تبلیغ تبعیض نژادی مصوب ۱۳۵۶ تبلیغ و نشر افکار مبتنی بر تبعیض بر اساس جنس و نژاد و نفرت نژادی و تحریک به آن از طریق

مقنن ایران نه تنها چنین جرایمی را جرم انگاری نکرده و ارتکاب جرم با انگیزه های نژادی، قومی، ملی و مذهبی هیچ تاثیری در میزان مجازات ندارد، بلکه با وضع قوانین تبعیض آمیز بر پایه مذهب و جنسیت برهکار و بزه دیده، موجب نوعی نفرت بالقوه در غیرمسلمانان و زنان و نیز موجب تجری مسلمانان و مردان می گردد. لازم است بر اساس اصول متعدد قانون اساسی از جمله اصول ۱۴ و ۱۹ و ۲۶ و ۲۹ این قانون، از گروه ها و قشرهای آسیب پذیر و اقلیت جامعه مانند معلولین، بیماران صعب العلاج، اقلیت های مذهبی و قومی و زنان نیز در صورت بزه دیده واقع شدن، حمایت بیشتری به عمل آید.

منابع و مآخذ

الف) منابع فارسی

۱. حجت سبزواری نژاد، نقش و مذهب قربانی جرم در تعیین مجازات در قوانین کیفری ایران و انگلستان، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۷۴، شماره ۷۱، ۱۳۸۹
۲. محمد صالح ولیدی، حقوق جزای عمومی، جلد دوم، مرکز نشر داد، تهران، ۱۳۷۲
۳. زراعت، عباس، حقوق جزای عمومی ۱ و ۲، انتشارات جاویدانه، جنگل، چاپ چهارم، ۱۳۹۳،
۴. محمدعلی اردبیلی حقوق جزای عمومی، جلد نخست، نشر میزان، چاپ سی و دو، زمستان، ۱۳۹۲
۵. رضا نوربها، زمینه حقوق جزای عمومی، نشر دادآفرین، چاپ یست و هشتم، ۱۳۸۹
۶. هوشنگ شامیاتی، حقوق جزای عمومی، جلد اول، انتشارات ویستار، چاپ پنجم، ۱۳۷۴
۷. پرویز صانعی، حقوق جزای عمومی، جلد اول، کتابخانه گنج دانش، چاپ چهارم، ۱۳۷۱
۸. محدث اردبیلی، سید علی، روانشناختی اجتماعی، کتابفروشی مرتضوی، تهران، بین الحرمین، ۱۳۵۳
۹. مسعود آذربایجانی و دیگران، روانشناختی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، چاپ اول، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها، ۱۳۸۲

- i. Megan Sullaway, Psychological perspective on hate crime laws, (Psychology, Public Policy and Law, Vol. 10, No. 3, 2004) 250
- ii. www.assembly.state.ny.us/leg/?cl=82&a=81) New York state Hate crime Act 2000. Article 485
- iii. Margaret Shaw and Olivier Barchecheat, Preventing hate crimes: International strategies and practice, (International Centre for the Prevention of Crime Assisting cities and countries to reduce delinquency, violence, and insecurity, 2002) 7
- iv. College of Policing Limited, Hate Crime Operational Guidance, (Leamington Road Ryton-on- Dunsmore Coventry, CV8 3EN, 2014) 2
- v. Jack Levin and, Jack McDevitt, Hate Crimes, (Prepared for The Encyclopedia Of Peace, Violence, And Conflict, 2nd ed., Academic Press, expected Northeastern University, 2008) 3
- vi. James B. Jacobs, The Emergence *and* Implications of American Hate Crime Jurisprudence, (in Hate Crime: The Global Politics Of Polarization 150, 161, 1998) 161.
- vii. Bronwyn Harris, Arranging Prejudice: Exploring Hate Crime in post-apartheid South Africa, (Race and Citizenship in Transition Series, CSVr, Centre for the study of violence and reconciliation, 2004) 26
- viii. Matthew Shepard and James Byrd, Jr. Hate Crimes Prevention Act

- ix. <http://thecaucus.blogs.nytimes.com/2009/10/28/obama-signs-hate-crimes-bill/>, accessed 3 February 2016
- x. Colin Roberts, Martin Innes, Matthew Williams, Jasmin Tregidga and David Gadd,
- xi. Understanding who commits hate crime and why they do it (Welsh Government Social Research, Cardiff University, 2013) 27
- xii. Nathan Hall, Hate Crime ,Crime and Society Series, (Routledge Hate Crime Statistics, Federal Bureau of Investigation, 2005) 25
- xiii. Colin Roberts, Martin Innes, Matthew Williams, Jasmin Tregidga and David Gadd,
- xiv. Understanding who commits hate crime and why they do it (Welsh Government Social Research, Cardiff University, 2013) 37